

Poezie na prahu třetího tisíciletí
Mgr. Miroslav ChochoLATý, Ph.D.

Obecná charakteristika období:

Revoluce listopadu 1989 zásadním způsobem změnila podmínky slovesné tvorby, jejího vydání i percepce, a doba, která od ní uplynula je dostatečně pro to, abychom mohli sledovat genezi typických tendencí, či zachytit základní problémy a vývojová specifika v literární oblasti.

Polistopadové změny:

- a) **zrušení přehrad mezi dosavadními třemi komunikačními okruhy, tj. oficiální domácí produkce, samizdat a exil** – Jiří Kratochvíl vítá *Obnovení chaosu v české literatuře*, říká, že vzniká neobyčejně příznivé klima pro vznik nových uměleckých impulsů. Pavel Janoušek ovšem již v roce 1990 vyslovil domněnku, že česká literatura si vybírá svůj *stop – time*, tedy že nás literární minulost doslova zaplavuje a my se ocitáme na jakémisi literárním bazaru. K tomuto hlasu se přidal také Vladimír Novotný, který upozorňuje na nebezpečí, že knihy antikvariátní povahy nahrazují živoucí literární proces;
- b) **liberalizace vydavatelské praxe (3 000 nových vydavatelství)** – nově vzniknuvší nakladatelství (Atlantis, Host, Hynek, Petrov, Torst, Votobia, Ivo Železný) nahrazují předlistopadovou pozici renomovaných nakladatelství (Odeon, Československý, později Český spisovatel). Vznikají přímo také nakladatelství, která se specializují na novou literární produkci (Host, Petrov, Protis, Velarium, Hynek), prostor mladým autorům otevírají také renomovaná nakladatelství Mladá fronta – edice Ladění apod.¹
- c) **proměna knihy z téměř kultovního předmětu ve „zboží“, společenská prestiž literatury upadá, stále zřetelnější je skutečnost, že slovo po listopadu hodně získalo (neomezenou svobodu), ale také hodně ztratilo (na váze a významu): může se psát téměř vše a všude, ovšem s vědomím minimálního ohlasu napsaného** – literární produkce nových autorů byla přesto alespoň některými periodiky pravidelně sledována, upozorňují na recenzní činnost zejména v časopisech Host, Obratník, Welles, svými kritickými ohlasy reagovaly také Tvar a Literární noviny (viz např. recenzní řada Ivana Wernische *Knihy, které zbyly*).

Začínajícím básníkům systematicky věnují pozornost také některá periodika: **Host, Obratník, Welles, Psi víno**, v podstatně menší míře také **Tvar** a nakladatelství: **Edice poesie Host**, edice **New Line** nakladatelství **Petrov**, edice **Neon** nakladatelství **Hynek**, méně systematicky již zmíněná nakladatelství **Větrné mlýny, Velarium, Protis, Krásné nakladatelství** prozaika a vydavatele Bohuslava Vaňka – Úvalského.

Generace osamělých běžců

Tímto termínem pracovně označil Petr A. Bílek generaci básníků, která z „uvolněného ovzduší 60.let stihla tak nanejvýš uveřejnit pár pokusů v posledních číslech Divokého vína. Do rozjetého normalizačního vlaku, nabízejícího levnou cestu k prvním knížkám, ovšem naskočit nestihla a nastoupit na jeho dalších zastávkách buď už sama nechtěla, anebo uvěřila gestikulaci svých o pět až deset let mladších kolegů, že už je obsazeno.“²

Tito autoři vstupovali do literatury v 70. a 80. letech a jejich poezie existovala víceméně paralelně s proudem poezie normalizační. Hlavní tématem podle J. Trávníčka byl rozpor mezi skutečnými hodnotami (tedy ideálem) a dobovou skutečností. Zvýšená frekvence slova člověk byla signálem, že tito autoři budou klást důraz na hodnoty tradiční - rodinu, přátelství, humanitu atd. Podle M. Balaštica se v této generaci objevilo největší zastoupení žen – básniček v celé naší literární historii. K nim patřily: **Lenka Chytilová** (nar. 1952) – *Dopisy* (1977), *Třetí planeta* (1979), *Průsvitný Sisyfos* (1998); **Zuzana Trojanová** (1954 -79) – *Hoře z nerozumu* (1979); **Sylva Fischerová** (nar.1963) – *Chvění závodních koní* (1986), *Velká zrcadla* (1990), *V podsvětím městě* (1994), *Šance* (1999), *Krvavý koleno* (2005); **Jiřina Salaquardová** (nar.1955) – *Já., Kryštof Kolumbus* (1985) a *Snídaně na Titaniku* (1987).

¹ Národní knihovnu, která přiděluje v českém prostředí ISBN, a tudíž eviduje všechny oficiálně vydané knížky v České republice, docházíme k tomu, že knižní produkce v ČR narůstá víc a víc. Ten nárůst je víceméně pravidelný a tam, kde ještě na začátku devadesátých let stálo číslo 6000-6500, v roce 1997 už máme 11 500 a v roce 2003 to překonalo magickou hranici 15 000. Existuje totiž další produkce, která bude ve stovkách titulů, kdy někdo něco vydá, o ISBN vůbec nežádá, protože by to znamenalo, že pak musí poslat autorské výtisky knihovně. V roce 2003 vyšlo takřka 16 500 knížek.

² Generace osamělých běžců. Praha, Československý spisovatel 1990, str.20.

Mužská část této generace tíhne k příběhovosti, důležitou roli hraje především slovo, tedy práce s jazykem. V jejich poezii se objevují časté neologismy, parafráze, slovní hříčky, řeč se stává přímo tématem tvorby. Sem můžeme zařadit následná jména: **Lubor Kasal** (nar.1958) – *Dosudby* (1989), *Vezdejšina* (1993), *Hlodavci hladovci* (1997), *Jám* (1997), *Hladolet* (2000), *Bláznův dům* (2004) *Orangutan v továrně* (2008), **Vít Slíva** (nar.1951) – *Nepokoj hodin* (1984), *Tanec v pochované base* (1998), *Volské oko* (1997), *Grave* (2001), *Bubnování na sudy* (2002), *Rodný hrob* (2004), *Souvrat'* (2007), *Račí mor* (2010); **Zdeněk Lebl** (nar. 1950) – *Žena na pravoboku* (1988), *Slalom mezi růžemi* (1992); **Petr Hrbáč** (nar. 1958) – *Studna potopeného srdce* (1996), *Podzemní hvězda* (1998), *Špička* (2002), *Čekali* (2007); **Jiří Staněk** (nar. 1957) – *Co jsem četl v sobě samém* (1991), *Věrnosti* (1996), *Na hrobech samojedů* (1997), *Lepty* (2000), *Shakespeare na piercingu* (2002), *Kamenný úsměv* (2002); **Roman Szpuk** (nar. 1960) – *Otisky dlani* (1990), *Ohrožen skřivanem* (1994), *Bludiště* (1994), *Věžňova oblaka* (1997), *Loučení na sever* (1998), *Atlas oblačnosti* (2000), *Troucheň* (2002), *Macecha bouře* (2003), *Tancem pádu* (2003), *Rozervy* (2006); **Pavel Rajchman** (nar. 1958) – *Apeiron* (1993), *Androgyn* (1996), *Padlome lome* (1998), *Průzor do vymyšlené bytosti* (2001), *Neanone* (2004); **Ivo Šmoldas** (nar. 1955) – *Zimní srst* (1988); **Miroslav Huptých** (nar. 1952) – *Srdcový střelec* (1984), *Zvěrokruh* (1986), *Názorný přírodopis tajnokřídých* (1989), *Tarot a trakaře* (1997), **Marek Toman** (nar. 1967) – *Já* (1987), *Jedna kabina pro dva osudy* (1997), *Citoskelety* (2001).

AUTOŘI VSTUPUJÍCÍ DO POEZIE V 90. LETECH

V zajetí slov a stylizace

Do této skupiny patří básníci kladoucí důraz na práci s jazykem, stylizaci a tvořenost. V jejich tvorbě se setkáváme s výraznou obrazností, často však tato poezie rezignuje na svůj vertikální (duchovní) rozměr. Je pro ně příznačné racionální reflektování skutečnosti, hra významů a zvuků, neobvyklých slovních spojení. Do této skupiny autorů patří: **Jaromír Filip Typlt** (nar. 1973) – *Koncerto grosso* (1990), *Ztracené peklo* (1994); **Martin Langer** (nar. 1972) – *Palác schizofreniků* (1990), *Animální evangelium* (1992), *Já nezemřu zcela* (1996), *Průsmyky* (1997), *Pití octa* (2001); **Karel Jan Čapek** (1962-1997) – *Menuet s krejčovskou pannou* (1993), *Karel je nemocný a předčitá* (1997); **Jaroslav Pižl** (nar.1961) – *Manévry* (1992), *Svět zvířat* (1996), *Vodní hry* (1998), *Rodinný život* (2000); **Norbert Holub** (nar. 1966) – *Zrcadlo pod jevištěm* (1989), *Norbert Holub & Luděk Navara* (1995), *Cizí sonety* (1996), *Úplně úzké úly* (1999), *Suché sochy stínů* (2004), *Status idem* (2006), **Radek Malý** (nar. 1977) – *Lunovis* (2001), *Vraní zpěvy* (2002), *Větrní (Zcestné verše)* (2005), *Malá tma* (2008), **Kateřina Piňosová** (nar. 1973) - *Housenka smrtihlava* (2000).

Reynkovská stopa

Tímto termínem označil Jiří Trávniček básníky, kteří se snaží v uplynulém desetiletí navázat na básnický odkaz Bohuslava Reynka. Jedná se o poezii často spirituálně orientovanou, naplňující každodennost neobyčejnou harmonií. Duch křesťanství je signalizován motivy klidu, smíru, pokory a ticha. Proti uspěchanosti obrazného maximalismu předchozí skupiny nyní převládá hluboký vnitřní řád. Častým prostorem se stává venkov, venkovská krajina. Sem náleží například: **Pavel Kolmačka** (nar. 1962) – *Vlál za mnou směšný šos* (1994), *Viděl jsi, že jsi* (1998); **Martin Josef Stöhr** (nar. 1970) – *Ted' noci* (1995), *Hodina Hora* (1998), *Přechodná bydliště* (2004); **Miloš Doležal** (nar. 1970) – *Podivice* (1995), *Kamení* (1995), *Obec* (1996), *Les* (1998), *Čas dýmu* (2003), *Sansepolcro* (2004).

Poezie intenzity a ztišení

Jiří Trávniček tuto skupinu poeticky nazývá „průzračňování“. Tito básníci hodnotově vyrůstají také z křesťanského základu. Jejich vidění světa často směřuje k mýtu. Kontakt se životem se v poezii odráží ve snaze navrátit se k opravdovým hodnotám a k jejich „průzračně čistému“ pojmenování. Vše podstatné se často odehrává pro ně v lidské duši. Lyrická reflexe je prostředkem k přemýšlení o skutečnosti a hledání vyššího řádu. K takovému básníkům patří například: **Petr Borkovec** (nar.1970) – *Prostírání do tichého* (1990), *Poustečna věštitelna loutkárna* (1991), *Ochoz* (1994), *Mezi oknem, stolem a postelí* (1996), *Polní práce* (1998), *A.B.A.F.* (2002), *Needle – book* (2003), *Vnitrozemí* (2005, výbor z dosavadní tvorby s oddílem nových textů *Sonagram a jiné básně 2004-2005*); **Petr Fabian** (1974) *Dům mezi okny* (2001), *Lomová pole* (2002), *Bludná*

domů (2005), *Přibližné odlehlosti* (básně v próze, 2005); **Ewald Murrer** (nar. 1964) – *Mlha za zdí* (1992), *Vyznamenání za prohranou válku* (1992), *Zápisník pana Pinkeho* (1993), *Situace* (1995), *Nouzové zastavení času* (2007); **Bohdan Chlíbec** (nar. 1963) – *Zasněžený popel* (1992); **Robert Fajkus** (nar. 1967) – *Sivý křik* (1997), *Prašivina* (2007), **Tomáš Reichel** (nar. 1971) – *Před branou popela* (1996); *Ztracený ráj* (1999), **Bogdan Trojak** (nar. 1975) – *Kuním štětcem* (1996), *Pan Twardowski* (1998), *Jezernice* (2001), *Strýc Kaich se žení* (2004), *Kumštškabinet* (výbor 2005); **Milan Děžinský** (nar. 1975) – *Černá hodinka* (1996), *Kašel mé milenky* (1997), *Slovník noci* (2003), *Přízraky* (2007); **Jan Dadák** (nar. 1965) – *Vyprázdněný kruh* (1997), **Pavel Petr** (nar. 1969) – *Děšť ve vězení řeky* (1990), *Křest za hluboké noci* (1993), *Zlé brusy nože* (1994), *Rána střelb* (1995), *Trojloď Jakuba* (1996), *Za svítání Morava* (1998), *Andělům víno* (1999), *Srděčko skončí* (2000), *Javor mrazu javor* (2001), *S tebou tmavé louky roztroušených ostrovů* (2004), *Řeckořím* (2006); **Lukáš Marvan** (nar. 1962) – *Levhart nebo leopard* (1993), *Stíny a příběhy* (1998), *Noční cesta denní krajinou* (2003), *Kláster v džungli* (2004).

Oslovení realitou

Sem je možno zařadit básníky, jejichž tvorba je opozicí jak k „reynkovskému“ ztišení tak i k stylizaci a tvořenosti. Tito mladí autoři hledají východisko své tvorby v každodenní realitě, ve které má prostor životní zkušenost a její popis. Životní empirie může nabývat různých poloh, od převažujícího smutku a nostalgie až po bezstarostnost nedospělého pohledu, výraz kolísá mezi póly zjištěné intimity a groteskního znevážení. Je zajímavé, že u některých básníků snaha dobrat se podstaty věci a jevů bezprostředního okolí je nutí nahlížet nad tuto skutečnost. Zde bychom mohli zařadit následující jména: **Petr Motýl** (nar. 1964) – *Šílený Fridrich* (1992), *Jazykem haldy* (1993), *Černá pěna Ostravice* (1995), *Perleťový dům* (1998), *Hálec* (1999), *Lahve z ubytovny* (2000), *Vymrští se hned a začne tancovat* (2002), *Maják na konci světa* (2003), *Potměchut'* (2003), *Dva ořechy/ 10 000 piv* (2007); **Petr Hruška** (nar. 1964) – *Obyvací nepokoje* (1995), *Měsíce* (1998), *Vždycky se ty dveře zavíraly* (2002), *Zelený svetr* (výbor, 2004), *Auta vjíždějí do lodí* (2007); **Jaroslav Žila** – (nar. 1961) – *Drápy kamenů* (1994), *Nejstarší žena vsi* (2000), *Tereza a jiné texty* (2003); **Vojtěch Kučera** (nar. 1975) – *Samomluvy* (2000), *A hudba?* (2005); **Petr Maděra** (nar. 1970) – *Krevel* (1997), *Komorní hůrka* (2001); **Radek Fridrich** (nar. 1968) – *Druhá strana* (spolu s Tomášem Řezníčkem) (1994), *Řeč mrtvejch/ Die Totenrede* (2001), *Erzherz* (2002), *Molchloch* (2004), *Šrakakel – der Schreckliche* (2005), *Vlašský Daniel* (2006), **Božena Správcová** (nar. 1969) – *Guláš z modrý krávy* (1993), *Výmluva* (1995), *Večeře* (1998), **Věra Rosí** (nar. 1976) – *Holý bílý knen* (1999); **Kateřina Rudčenkova** (nar. 1976) – *Ludwig* (1999), *Není nutné, abyste mě navštěvoval* (2001), *Popel a slast* (2004), **Kateřina Kováčová** (nar. 1982) *Hnízda* (2005), **Irena Václavíková** (nar. 1980) – *Zámlky* (2006), **Tereza Riedlbauchová** (nar. 1977) – *Modrá jablka* (2000), *Podoba panny pláč* (2002), *Velká biskupovská noc* (2005), *Don Vitor si hraje a jiné básně* (2009), **Marie Šťastná** (nar. 1981) *Jarním pokrytcům* (1999), *Krajina s Ofélií* (2003), *Akty* (2006), **Markéta Horáková** (nar. 1980) *Empyreum* (1998), *Pastýři mloků* (2002), **Marcela Pátková** (nar. 1980) *Bylas u toho* (2006).

Poslední undergroundová generace

Do této vrstvy můžeme zařadit autory, kteří jdou zpravidla cestou extrému, a to ve své poetice, dikci i přístupu k zobrazované skutečnosti, umění je pro ně kultovní záležitostí. Dnes mezi tyto autory můžeme zařadit následující jména: **J.H.Krchovský** (nar. 1960) – *Noci, po nichž nepřichází ráno* (1990), *Leda s labutí* (1997), *Dodatky...* (1997); **Luděk Marks** (nar. 1962) – *Stín svícnu* (1994); **Jáchym Topol** (nar. 1962) – *Miluju tě k zbláznění* (1988), *V úterý bude válka* (1992), **Viki Shock** (nar. 1975) – *Dvakrát opakované řadro* (1999), *Negropolis aneb Irraciálně dobyto!* (2003); výraznou částí své tvorby také **Vít Kremlička** (viz výše) **Vít Kremlička** (nar. 1962) – *Cizrna* (1995).

Nová jména poezie druhé poloviny 90. let a na počátku nového tisíciletí

Petr Čermáček (nar. 1972) – *Drkotání větví* (1998), *V průsečíku ryb* (2002), *Mezi rezedami* (2006), *Rozhovory běloby* (2006)
Martin David (nar. 1964) – *Listí pro jablko* (1995), *Jiné výkladní skříně* (1999), *Venkoncem* (2003)
Jakub Grombíř (nar. 1974) – *Kráska a network* (2006)

Jonáš Hájek (nar. 1984) - *Suť* (2007)

Ondřej Hanus (nar. 1987) - *Stínohrad* (2008)

Ivo Harák (nar. 1964) – *Lednový motýl* (1992), *Země Dým* (1993), *Na dně popela* (1995), *Měkký gumy* (2006)

Michal Jareš (nar. 1973) – *Tanec v začínajícím létě* (1994), *Definitivní dětství* (1995), *Plameny vody* (1996), *Prospal jsi hedvábí* (1998), *Brzo je k lásce, pozdě k řečem* (2002), *Kdo dnům rozumí* (2006)

Jiří Koten (nar. 1979) - *Přebohaté hodinky pradědečka Emila* (2001), *Aby dům* (2005)

Tomáš T. Kůs – (nar. 1978) – *Houslový klíč* (2000), *Příbytek dobytek* (2002), *Teplá Zima Milovat* (2002), *Příbytky* (2005)

Milan Libiger (nar. 1975) – *Jako polystyrén na hladině Indie* (2002)

Ondřej Macura (nar. 1980) – *Indicie* (2007)

Igor Malijevský (nar. 1970) - *Dvacet háků* (2001), *Bělomorka* (2003)

Gabriel Pleska (1978) – *Česnek! Česnek!* (2003)

Tomáš Přidal (1966) – *Všechno má barvu mýdla* (1996), *Škytavka z hlediska literární teorie* (1998), *Člověk v mé vaně* (2000)

Renata Putzlacher (nar. 1966) *Próba identifikacii* (Pokus o identifikaci) (1990), *Komplex Ewy* (Evin komplex) (1992), *Oczekiwanie* (Očekávání) (1992), *Zemia albo-albo* (Zem buď-anebo) (1993), *Malgorzata poszukuje Mistra* (Markéta hledá Mistra) (1996), *Pomiędzy* (Mezi) (2001), *Mezi řádky* (2003)

Viktorie Rybáková (nar. 1961) – *Lepková krabice* (1992), *Masky a ploutve* (1993), *Vzpomínky na dekadentní sen* (1995), *Ironické ozvy zlomeného srdce* (1998), *Dům sněžné sovy* (2001), *Steskem luny Srpek měsíce* (2002), *Ochočené smrti* (2005)

Jakub Řehák (nar. 1978) - *Světla mezi prkny* (2008)

Pavel Sobek (nar. 1970) – *Atlasové zpěvy* (2004)

Josef Straka (nar. 1972) - *...a jiné časy* (1994), *Proč* (1995)

Petr Španger (nar. 1966) – *Vodní mlýnky* (2003), *Dům ani ne k životu* (2004), *Němé slavnosti* (2005)

Milan Šťastný (nar. 1973) – *Drobné bolesti* (2001), *V horečce blouznění* (2001)

Pro mladé autory (do třiceti let) byla zřízena **Cena Jiřího Ortena** (cena, která vznikla již v roce 1986, ale teprve po roce 1990 se stala vysoce prestižním oceněním začínajících básníků a prozaiků). Z výše zmíněných jmen ji obdrželi následující autoři: **Vít Kremlička** (1991, za prózu *Lodní deník*), **Jaroslav Pízl** (1992, za sbírku *Manévry*), **Jaromír Tylpt** (1994, za sbírku *Ztracené peklo*), **Petr Borkovec** (1995, za sbírku *Ochoz*), **Božena Správcová** (1996, za sbírku *Výmluv*), **Bogdan Trojak** (1998, za sbírku *Pan Twardowski*), **Pavel Brycz** (1999, za lyrizovanou prózu *Jsem město*), **Věra Rosí** (2000, za sbírku *Holý bílý kmen*), 2001 – neudělena, **Martin Langer** (2002 – za sbírku *Pití octa*), **Radek Malý** (2003 – za sbírku *Vraní zpěvy*), **Marie Šťastná** (2004 – za sbírku *Krajina s Ofélií*), **Kateřina Kováčová** (2005 – za sbírku básní a krátkých próz *Hnízda*), **Marek Šindelka** (2006 – za sbírku *Strychnin a jiné básně*), **2007** – (**Petra Hůlová** za román *Umělohmotný třípokoj* a **Jonáš Hájek** za sbírku *Suť*).

Magnesia Litera za poezii:

Jiří Gruša: Grušas Wacht am Rhein aneb Putovní ghetto (2002), **Vít Slíva:** Bubnování na sudy (2003), **Karel Šiktanc:** Zimoviště (2004), **Bogdan Trojak:** Strýc Kaich se žení (2005), **Radek Malý:** Větrní (2006), **Stanislav Dvorský:** Oblast ticha (2007).

Doporučená sekundární literatura:

Balaščík, Miroslav : Nová jména v české poezii 90. let. CERM, Brno 1998.
 Jareš, Michal: Tři polohy současné české poezie. Tvar XIII, 2002, č. 4, str. 1 a 16-17.
 Chochoolatý Miroslav: Na křížovatkách nejmladší ženské poezie. Weles 22, 2005, str. 82-97.
 Kožmín, Zdeněk; Trávníček, Jiří: Na tvrdém loži z psího vína. Books, Brno 1998.
 Kratochvíl, Jiří: Obnovení chaosu v české literatuře. Literární noviny III, 1992, č.47, str.5.
 Machala, Lubomír : Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990-1995. Rubico, Olomouc 1996.
 Novotný, Vladimír: Nová česká literatura I. (1990-1995). České Budějovice, Ped. centrum, 1995.
 Novotný, Vladimír: Česká poezie na prahu třetího tisíciletí. Český jazyk a literatura, č.1-2, 2001-2002, s.30-34.
 Novotný, Vladimír: Noví prozaikové a nejnovější básníci. Český jazyk a literatura, č. 3-4,52/2001-2002, s.89-92.
 Slovník českých literárních časopisů. (red. B. Dokoupil), Host & Votobia, 2002.